

1988

Han Kuysten (1902-1988): het geweten van de anarchist

Onlangs overleed op 85-jarige leeftijd de anarchist Han Kuysten¹. Alhoewel Han zeker niet beschikte over de steun van 'de anarchistische beweging' had hij in ieder geval wel mijn sympathie. Hij had niet veel op met de kraakbeweging - die hij veel te eenzijdig achtte - en keerde zich geïrriteerd af van op actie beluste autonomen. Tot aan zijn dood betreunde Kuysten het feit dat het denken over anarchisme zo moeizaam verliep in Nederland. Bovendien geloofde hij niet aan de 'historische rol' van de arbeidersklasse. Dergelijke standpunten maakten het niet eenvoudig Kuysten in te lijven. Voor de Tweede Wereldoorlog afficheerde Kuysten zich als religieusanarchist, maar liever noem ik hem een libertair ethicus.

Johannes Marinus Kuysten werd op 26 augustus 1902 geboren in de Brabantse Langstraat, een regio die gekenmerkt werd door de schoenindustrie en de orthodox-protestantse kerk. Zijn vader had een bakkerij en daarom kan Kuysten met recht tot de 'Kleine Luyden' gerekend worden. Net als zoveel jongeren in zijn dagen kwam hij tijdens de mobilisatiejaren 1914-18 in aanraking met het antimilitarisme binnen de Jongelieden Geheel Onthouders Bond (JGOB). Begin jaren twintig trad hij toe tot de Internationale Anti-Militaristische Vereeniging (IAMV) en de Bond van Religieuze Anarcho Communisten (BRAC). Deze laatste beweging was sterk ethisch gericht en werd geïnspireerd door Bart de Ligt en Clara Wichmann. De BRAC noemde zichzelf religieus en beschouwde religie als een vorm van kosmische solidariteit, een bindende en universele saamhorigheid. Hun anarchocommuniste had dan ook niet louter verband met een sociaal-economische kritiek, maar tevens met een andere culturele levensstijl. Het uiteindelijke ideaal was de algehele vrijwording van de mens. Han Kuysten haalde zijn inspiratie uit de door de nazi's bruto doodgeschotpte anarchist en mysticus Gustav Landauer.

Een massapartij werd de BRAC echter nooit. Het was een hechte vriendenkring van zo'n honderdvijftig mensen die geen invloed uitoefende op de arbeidersbeweging. Leden van de BRAC waren vooral intellectuelen die de zomerkampen koesterden en zich met veel passie overgaven aan filosofische en antimilitaristische debatten. Later ging de BRAC over in de BAS, de Bond van Anarcho Socialisten - de 'R' werd nu definitief geschrapt. Hun blad *Bevrijding* groeide in de jaren dertig uit tot een belangrijk theoretisch tijdschrift en uiteenlopende schrijvers als Henriette Roland Holst, Bart de Ligt, Arthur Lehning en Piert Kooyman verleenden allen hun medewerking.

Begin jaren twintig werd Han aangesteld als commies op de gemeentesecretarie van de Noord-Brabantse gemeente Oisterwijk. De burgemeester had hem verzocht de ouderwetse situatie binnen het raadhuis te reorganiseren, want het werk werd hier 'op z'n Brabants gedaan'. Echter, Kuystens onverholen sympathie voor de IAMV en de BRAC (hij droeg de speldjes op zijn colbert) bracht hem al spoedig in conflict met de burgemeester en een katholieke kapelaan. In 1924 werd hij daardoor ontslagen. Een poging om met vrienden een kippenfarm als productieve associatie (een soort coöp) op te zetten mislukte echter waarop Han voor de grote vaart koos. Zo toog hij onder meer

---

¹ Eerder verschenen in *De Vrije* (Augustus 1988).

naar Indonesië waar hij opnieuw in conflict kwam omdat zijn subversieve post door zijn superieuren werd onderschept. Maar aangezien hij niet van zijn chronische aanleg voor zeeziekte afkwam verliet hij ook het scheepvaartbedrijf om terug in Nederland secretaris te worden van het Internationaal Anti Militaristisch Bureau. Al ras ontpopt hij zich als een scribent en schrijft vele bijdragen voor *De Wapens Neder* waarin hij zich een uiterst principiële antimilitarist toont. De Tweede Wereldoorlog deed de BAS echter uiteen vallen. Pogingen om van *Bevrijding* een illegaal blad te maken liepen echter op niets uit. Na de oorlog nam *De Vlam* (een platform voor socialisten en anarchisten) die taak over. Maar ook voor de betrokken anarchisten verliep deze samenwerking teleurstellend. Samen met Wim Jong - die hij al kende sinds de IAMV en *De Wapens Neder* - speelde Kuysten een grote rol in de Algemene Nederlandse Vredesactie

In *Bevrijding* werd heel wat ruimte gecreëerd voor de seksuele bevrijding. Het meest bekend werden de bijdragen van Ge Nabrink, maar ook Kuysten droeg zijn steentjes bij. Zo schreef hij onder meer over Margareth Mead om te beklemtonen dat de bestaande westerse rolpatronen verre van universeel te noemen zijn. Een blik in zijn boekenkast verraadt dan ook een grote belangstelling voor antropologische en psychologische studies. Ook poogde hij in de jaren dertig het fascisme in psychologische termen te verklaren. Daarvoor knoopte hij aan bij Wilhelm Reich en Sigmund Freud. Hierdoor verwierf Kuysten zelfs een plaatsje in Ilse Bulhof's aardige boek *Freud in Nederland*. Kuysten was een fervente antimarxist. Hij geloofde niet in een revolutionaire rol van de arbeiders. Immers, op basis van zijn kennis van boeken over de massapsychologie constateerde hij dat iedere massa ontvankelijk is voor fascistische beginselen en dat de linkse arbeidersstrijd niet bij voorbaat antifascistisch is. In de loop van zijn leven zag hij zijn gedachten steeds weer bevestigd.

Tot aan zijn dood op 15 juni 1988 bleef hij in het Drentse Diever het wereldnieuws onveranderd nauwlettend volgen. Zo publiceerde hij nog met enige regelmaat - onder meer in *ASSW/De Raaf* - en ging hij vraaggesprekken met jonge anarchisten niet uit de weg. Kuysten wees ieder geweld onverbiddelijk af: een anarchist mag zich nooit met geweld verzoenen, zo meende hij. Terwijl anarchisten als Constandse, Lehning en de Jong de militias van de Spaanse anarchisten in 1936 steunden, wees Han als IAMV'er ook dit 'bevrijdende geweld' met harde hand af. Volgens hem gaf de Spaanse revolutie uitdrukking aan een vergaande militarisering die op geen enkele manier een basis zou kunnen leggen voor een anarchistische samenleving. Dit standpunt heeft hij nooit verlaten. Nog in zijn Nicaragua-bijdragen (onder meer in *De Raaf*) kritiseerde hij de Sandinistische landhervormingen die desastreuze gevolgen hadden voor de Mesquito-indianen. In links Nederland werden dergelijke geluiden nauwelijks gehoord.

Overigens vond Kuysten veel van zijn idealen terug in de communale samenwerkingsverbanden van indianen en in andere gemeenschappen van jagers en verzamelaars. Tijdens een lang gesprek dat ik in het voorjaar van 1987 met hem had in Diever wond hij zich enorm op over de grofheid van de Amerikaanse regering in hun behandeling van tribale culturen. Zo las hij verschillende op tribalisme gerichte tijdschriften - zoals *Akwasasne Notes* - en vertaalde hij regelmatig stukken voor de Nederlandse vrije pers. Ook stuurde hij mij, en waarschijnlijk anderen, deze tijdschriften weer door in de hoop ook hier steun te vinden voor de moeilijke positie van nomaden in een sedentaire samenleving.

Han Kuysten was een idealist in de ware zin van het woord, principieel en consequent in het afwijzen van geweld en dwang. Voortdurend hamerde hij op de rechten van mensen hun leven zelf in te vullen en op de leefbaarheid van de Aarde. Het anarchisme was voor hem een instrument om zijn 'kosmische solidariteit' vorm te geven. Met de problemen van de geïndustrialiseerde en verstedelijkte samenleving zat hij behoorlijk in zijn maag. Het verklaart zijn sympathie voor indianen en nomaden die onder moeilijke omstandigheden pogen hun bestaan vorm te geven. Dit dilemma (ecologie versus industrie) kenmerkt ook de spanningen binnen het huidige anarchistische denken. Het zou van armoede getuigen indien Kuystens gedachtegoed uit ons geheugen zou verdwijnen. In Han Kuysten verloor de libertaire gemeenschap een ethicus, een geweten.

* Zie ook, Siebe Thissen, 'Mijn geweten is het hoogste dat er bestaat'. Het radicale protestantisme van Han Kuysten, in: Ad van den Oord (red.), *De Akelige Twee Procent. Andersdenkenden in een katholieke gemeenschap* (WIGO - Oisterwijk 1992).